

कच्छकुहरकातेतरान्मुच्छटा" काव्यप्र० "समूचरैः कच्छभुवां प्रदेशः" भाषः । २ तटे ३ नौकाङ्गे च पु० ४ परिधानाञ्चले, स्त्री (काक्षा) हेम० ५ वाराह्याम्, ईश्वरिकायाञ्च (भिक्षा) स्त्री मेदि० ७ देशभेदे पु० स च देशः ४५० सं० कूर्मविभागे दक्षिणस्यां दिशि उक्ताः "अथ दक्षिणेन लङ्केत्युपक्रम्य" कच्छोऽथ कुञ्जरदरी सताम्बपर्वीति विज्ञेयाः" तत्सीमा च 'गणेश्वराम् पूर्वभागे सप्तद्वीपे तटे । कच्छदेशः समः स्यात्" यत्किञ्चन० त० उक्ता । ८ तन्मृच्छे पु० (तँद) हेम० । ९ सप्तसमुद्रे १० व्याकाशाच्छादने ११ कूर्मकर्परे च निरु० कच्छपशब्दे विवृतिः कथाशब्दे उदा० ।

कच्छक पु० कच्छ+संज्ञायां कन् । तन्मृच्छे (तँद) मेदिनिः कच्छटिका स्त्री कच्छः कच्छप्रदेशमटति अट-अच् शक० संज्ञायां कन् अत इत्त्वम् । १ कच्छायाम् (काक्षा) २ वस्त्राञ्चले" शब्दार्थर० ।

कच्छप पुंस्त्री "कच्छमात्मनो मुखसंघटं पाति स हि किञ्चिद्दृष्ट्वा शरीर एव मुखसंघटं प्रवेशयति संघटे हि कच्छशब्दः प्रसिद्धः प्राणिवाच्यकच्छपुट इति । कच्छेन कटाहेन (कर्परेण) इतराङ्गाणि पाति वा । अथ वा कच्छेन मुखसंघटेन पिबतीति कच्छः अस्माकायं ज्ञादयतिः कच्छः । सच्छः सच्छदः अयमपीतरो नदीकच्छ एतदीयसुदकं तेन ज्ञादयते" इति च निरुक्तोक्तेः कच्छं पाति कच्छेन पाति वा कच्छेन पिबतीति वा पा-ड । १ कूर्मे स्त्रियां जातित्वात् ङीष् वा च २ वीणाभेदे ३ कच्छपस्त्रियाञ्च । ४ कुद्रोगभेदे स्त्री ५ कुबेरनिधिभेदे ईमल्लवम्भभेदे च पु० मेदि० । कच्छपीरोगश्च भाव० प्रका० दर्शितः "पण्डिताः पञ्च वा बहवा दादयाः कच्छपोक्षताः । कफानिजाभ्यां पिडकाः सा सृता कच्छपो बुधैः" कच्छपोक्षता मध्ये प्रोक्षता प्रान्ते मता । इयञ्च प्रमेहरेगोमेलायां दशविधपिडकान्तर्गता । निधिभेदः एकादिशब्दे नवसंख्यायां दर्शितस्तत्र द्रष्टव्यः । स्वार्थे कन् कच्छपिकाऽपि रोगभेदे । "सदाहा कर्मसंस्थाना ज्ञेया कच्छपिका बुधैः" वैदाकम् । कच्छपसांसगुणाः भावप्र० उक्ताः "कच्छपो बलदो वातपित्तहृत् पुंस्त्वकारकः" । अयञ्च भक्षः पञ्चनखान्तर्गताः "ययकः ययकी गोधा खड्गो कूर्मश्च पञ्चमः । भक्ष्याः पञ्चनखेभ्यो" इति भनुक्तेः "पञ्च पञ्चनखान् भुञ्जीतेति" श्रुतिः । अत्र परिसंख्यतदतिरिक्तपञ्चनखानां भोजननिवृत्तिफलकत्वादित्याकरे स्रष्टम् । सप्तद्वीपनकाद्ये एत-

न्मूर्त्या मन्दरधारणार्थं भगवानवततार यथाह भाग० १, २ अ० भगवतचतुर्विंशत्यवतारकथने । "सुरासुराणां दधिं मघ्नतां मन्दराचलम् । दध्ने कमठरूपेण पृष्ठ एकादशे विभुः १७ ज्ञो० । "मध्यमानेऽर्षवे सोऽद्विरनाधारो ह्यपी-ऽविशत् । ध्रियमाणोऽपि बलिभिर्गौरवात् पाण्डुनन्दनः । ते सुनिर्विखमनसः परिस्नानसुखप्रियः । आसन् स्वपौरुषे नटे दैवेनातिबलीयसा । बिलोक्य विभेन विधिं तदे-श्वरोदरन्वीर्योऽपि तद्याभिमुखिः । ज्ञत्वा वपुः कच्छपमङ्गुलं नहत् प्रविश्य तोयं गिरिसञ्जहार । ससुखितं वीक्ष्य-कुलाचलं पुनः ससृष्टाता निर्म्मथने सुरासुराः । दधारपृष्ठेन स लज्जयोजनप्रस्तारिणा द्वीप इवापरो महान् । सुरासुरेन्द्रभुजवीर्येनैपितं परिभ्रमन्तं गिरिमङ्ग पृष्ठतः वि-भ्रज्जदावर्त्तनमादिकच्छपोमेनेऽङ्गकण्डयूनमप्रमेयः" भाग० ८, ७, ७ विद्वामिवसुते सुनिभेदे कच्छशब्दे प्रमाणम् ।

कच्छरहा स्त्री कच्छे जलप्राये रोहति रुह-क । दूर्वायाम् जटाघरः तस्या जलप्रायेदशमवत्तथात्वम् ।

कच्छादि पु० पाणिन्युक्ते जातार्थं अण्प्रत्ययनिमित्ते शब्द-गणे स च गणः "कच्छ सिन्धु वर्णं गन्धार मधुमत् कम्बोज कश्मीर शल्य कुरु चतुषण्ड द्वीप अमूप अजवाह नि-बध कलूतर रङ्गु, एते च देशविशेषाश्चकाः नल जा-तादि अण् काच्छ इत्यादि ।

कच्छु (च्छू) स्त्री कष-हिसायां "कषच्छेति" उणा० ज इष पृषो० वा हुसः । "सृच्छा बाह्याः पिडकाः स्त्रावयत्यः पामेत्युक्ताः कण्डुमल्यः सदाहाः । सैव स्फोटोऽस्त्रीप्रदा-हैरुपेता ज्ञेया पाण्ड्योः कच्छरूपा स्त्रिचोष" उक्ते रोग-भेदे (खोष) । [भेदे पटोले राजनि०

कच्छुप्ती स्त्री कच्छु' हनि हन-टक् ङीप् हुसच । इपुषा-कच्छुर वि० कच्छूरस्य र' कच्छा हुसच" पा० हुसः । रविधौ दीर्घाप्रयोगार्थं हुसविधिः १ कच्छूरोगयुते २ अ-भिचारयुते पुरुषे च पु० ३ पाण्डरे वि० मेदि० ।

कच्छुरा स्त्री कच्छुः साध्यत्वेनाक्षय्याम् हुसच । १ शुकशिम्ब्याम् २ यस्याम् ३ डुरालभायाञ्च मेदि० ४ पा-णिनीयवृत्ते (जीरुद) रत्नमाला० । ५ पुंसल्यां स्त्रियाञ्च । कच्छुराक्षस न० "दली निम्बदलञ्च मिः पृथक् कर्षमितैर्भिषक् । कल्कीकृतैः पचेत्तत्र कटुप्रस्थहयोन्मत्तैः । अर्कशीङ्गख-दुग्धेन पृथक्पलमितेन च । गोमूलखाडकेनापि शनैर्ह-र्द्दग्निना पचेत् । अभ्यङ्गेन हरेदेतत् कच्छुदः साध्यता-मपि मामानञ्च तथा कण्डू' त्वम्याधिबधिरामयान् ।